

A BELVÁROS METAMORFÓZISA - EGY RÉGÉSZ SZEMÉVEL

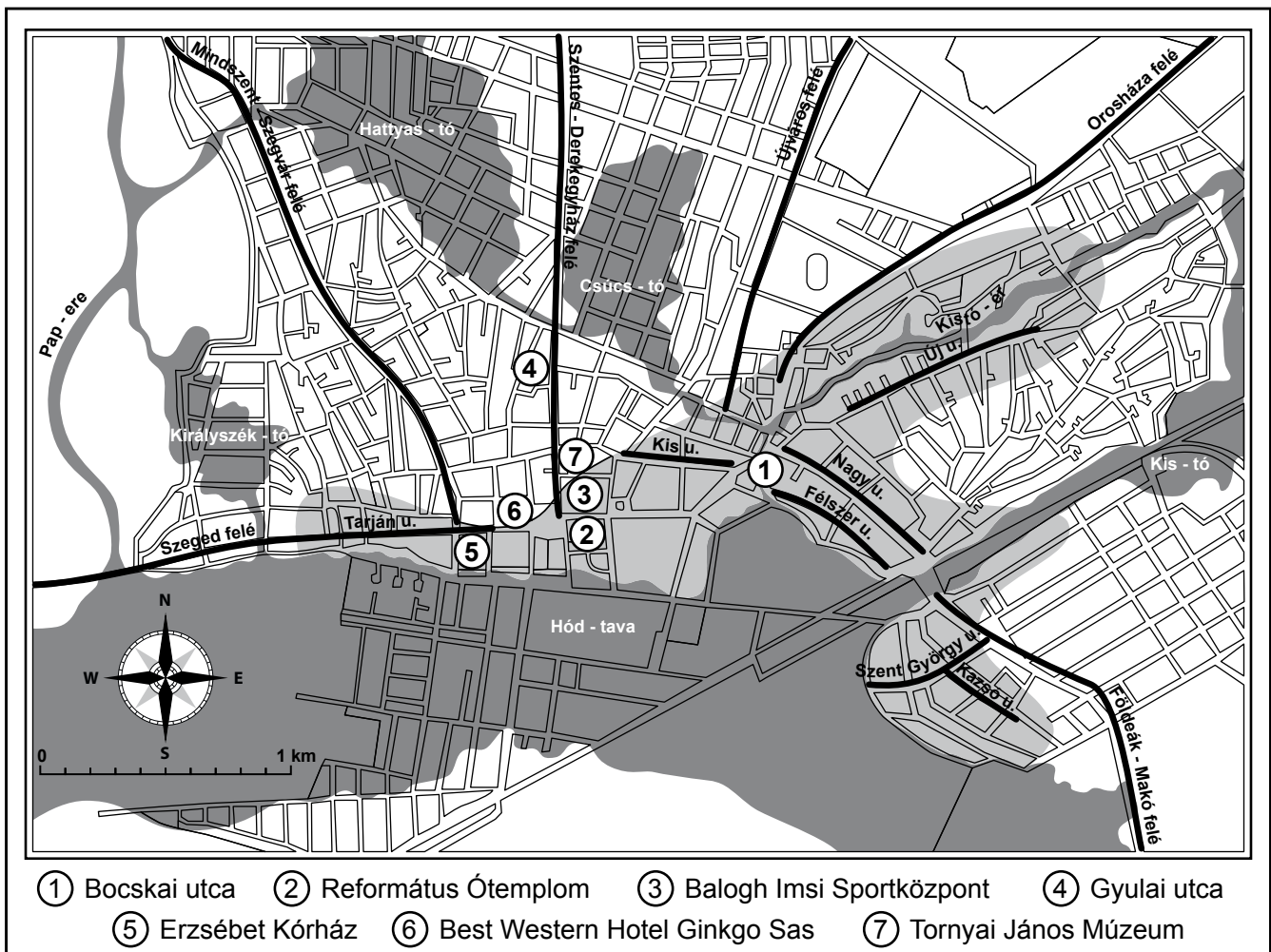
Adatok a középkori Hódmezővásárhely településszerkezetéhez az újabb régészeti megfigyelések tükrében

Hódmezővásárhely folyamatos fejlődésének, megújulásának köszönhetően a város különböző részein időről időre felbukkannak elfedett múltjának emlékei. Az elmúlt időszakban a belváros metamorfózisának lehattunk szemtanúi. Vajon a Tornyai János Múzeum, a Besenyei Ferenc Művelődési Központ, az Alföldi Galéria és a Dr. Rapcsák András út átépítésének, a Református Ótemplom felújításának és a belvárosi geotermikus közműrendszer bővítésének munkálatai miként járultak hozzá a város településszerkezetének pontosabb megismeréséhez? Az építkezéseket a múzeum régészei is figyelemmel kísérték, így az előkerült leletek összegyűjtése mellett értékes megfigyelésekkel lehetett kiegészíteni a rendelkezésre álló kevés adatot.

A mai Hódmezővásárhely 14-16. századi elődjének településszerkezeti sajátosságait legutóbb Blazovich László foglalta össze térképre vetítve a különböző forrásokból ismert adatokat. A Hód-tó vízi világból kiemelkedő hátságokra települt Hód, Vásárhely és Tarján települések a 15. században olvadtak össze egyetlen településsé. A 16. század második felében a török hódoltság és a 15 éves háború pusztításai alakították az Alföld településszerkezetét. A 17. századra létrejöttek a Hódmezővásárhelyhez hasonló sajátos, erődítés nélküli, nagy kiterjedésű határral rendelkező, agrárjellegű alföldi mezővárosok. Ez a folyamat természetesen a város népességének exponenciális gyarapodását és földrajzi terjeszkedését is jelentette.

A 16. századi defterekben 10 utcanevet olvashatunk. Blazovich László kutatásai alapján a mai belvárosban kell keresnünk a Nagy utcát, amely az Andrassy és Bajcsy-Zsilinszky utca vonalában húzódhatott és miként ma is, ez az út vihetett Makó felé. A régi Kis utca a mai Petőfi utca környékén lehetett. Véleményem szerint az egykori falu nevét őrző, személynévi eredetű Tarján utca a későbbi árvízvédelmi téglafallal párhuzamosan, valahol a mai Zrínyi utca vonalában a Kossuth térig húzódhatott. Ezen a környéken lehetett a Kanizsa utca is, amely azért érdekes, mivel a szláv eredetű utcanév (a Knysa szó jelentése fejedelemé, hercegé) a Hunyadi János által a város környékére telepített déli szláv lakosság jelenlétének közvetett bizonyítéka, igaz hogy a defte-

HÓDMEZŐVÁSÁRHELY A 17. SZÁZADBAN
(KRATOCHWILL MÁTYÁS TÉRKÉPE ALAPJÁN RAJZOLTA: HAUSLER ERZSÉBET)

(FOTÓ: DONKA GÁBOR)

ÚJABB TÖRÖK KORI TÁRGYAK A BELVÁROSBÓL

rek magyar neveket sorolnak fel itt, és a későbbiekben már nem találkozunk ezzel az utcanévvel, ahogy Blazovich László összefoglalásában is olvashatjuk.

Hódmezővásárhely török koráról nagyon kevés régészeti információ áll rendelkezésünkre. Eddig mindössze három helyszínen folyt régészeti feltárás. A Bocskai utcában az autóbusz pályaudvar területén 1977-ben B. Nagy Katalin végzett leletmentést, a Református Ótemplomnál 1989 és 1991 között B. Nagy Katalin és Pávai Éva végzett kutatásokat. A Szegfű utcában, a Balogh Imsi Sportközpont építését megelőzően 2007-ben Tóth Katalin végzett próba- és megelőző feltárást, amely eddig a legnagyobb török kori településrészletet eredményezte. Emellett a Gyulai utcában 1994-ben, árokásás közben került elő egy 17. századi, 1045 darab, zömében félgarasból és garasból álló éremkincs.

A megújuló belvárosban a Református Ótemplomnál, az Alföldi Galéria területén és legutóbb az Erzsébet Kórház átépítése során kerültek elő újabb török kori tárgyak, cserépedények, pipák töredékei. Ezzel szemben a Tornyai János Múzeumnál, a Bessenyei Ferenc Művelődési Központnál, a Dr. Rapcsák András út más részein és korábban, a Best Western Hotel Ginkgo Sas területén folyó mélyépítészeti munkák során éppen a régészeti leletek hiánya volt árulkodó.

A megfigyelt jelenségeket és a korábbi adatokat térképre vetítve elmondhatjuk, hogy a kialakuló Hódvásárhely a 14–15. században a Hód-tó északi és északkeleti partjának keskeny hátságán helyezkedett el. A török korban a település elsősorban észak-északkeleti irányban, a Csúcs-tó, a Kistó-ér és a Kis-tó felé terjeszkedett. A Kossuth tér északi oldalán, illetve attól északra és északnyugatra nem volt nyoma a török kori településnek. A 18. században az új-játelepülő város központja az egykori Tarján és Vásárhely határán fekvő terület lett, a régi Hód falu utcái egy időre elnéptelenedtek. Itt csak az 1808. július 30-i nagy tűzvész követően indult újra az élet.

Régészeti leletek alapján sikerült a törökkori Hódmezővásárhely egy kis részének a kiterjedését tisztáznunk, azonban a még sok megválaszolatlan kérdés mindenképpen további kutatást igényel.

Csányi Viktor

HÓDMEZŐVÁSÁRHELY ORTODOX TEMPLOMA

Hosszú évek után újra élettel telt meg a régi hódmezővásárhelyi görög és szerb családok hagyatéka, az 1786-ra felépült templomuk, amely nem csak Isten háza, de a megtisztulás, a megbékélés és a reménység otthona is. 220 esztendő után most újra felszentelték a megújult, az Istenszülőnek felajánlott ortodox templomot.

A barokk külső és a bizánci térrendezés eme harmonikus fúziója igazi építészeti különlegessége városunknak. Az épületkülső vizuálisan tömör, ugyanakkor összetett képét az oltártér egyedi kialakítása jól érzékelteti. A két periódusban épült templomhajó és torony tömegét pedig az épület lizénás tagolása vonja egységbe. Az időmérő szerkezet nélküli, óralapos kialakítású torony zárópárkánya felett, a rézlemez borítású toronysisak csúcsán gömbre helyezett kereszt mered az ég felé.

A templombelső, az ikonosztázion képei, a Mária-trón szentképe, a falon és állványokon elhelyezett ikonok „Biblia picta”-ként bontakoznak ki a templomba lépők előtt. A többszólamú énekszóval kísért liturgia, a felhangzó Goszpodí pomiluj, a tömjénnel telt levegő az ortodox keresztény világ kapuit nyitja meg. A templombelső legszembetűnőbb eleme az ikonosztázion és az állószékek alkotta mellvéd mellett a püspöki székkal szemben állított, díszes keretelésű Mária-ikon, a Mária-trón, amely nem más, mint egy korábbi gyakorlatnak a barokk téralkotási szemlélete által átfogalmazott parafrázisa.

A 17–19. században kiadott görög és egyházi szláv nyelvű liturgikus könyvek, a különböző európai műhelyekben festett ikonok sokszínűsége az egykor nagyszámú közösség lelki gazdagságának megtestesítői.

A mai világban a templom az a hely, ahol megpihenhetünk, a mindennapokhoz erőt és segítséget kaphatunk. Megérte hát a várakozás, hiszen tudjuk, hogy

„Isten szemében ezer esztendő olyan, mint egy nap és egy nap, mint ezer esztendő.”

Csányi Viktor

AZ ORTODOX TEMPLOM

FOTÓ: GAÁL GYÖRGYI

